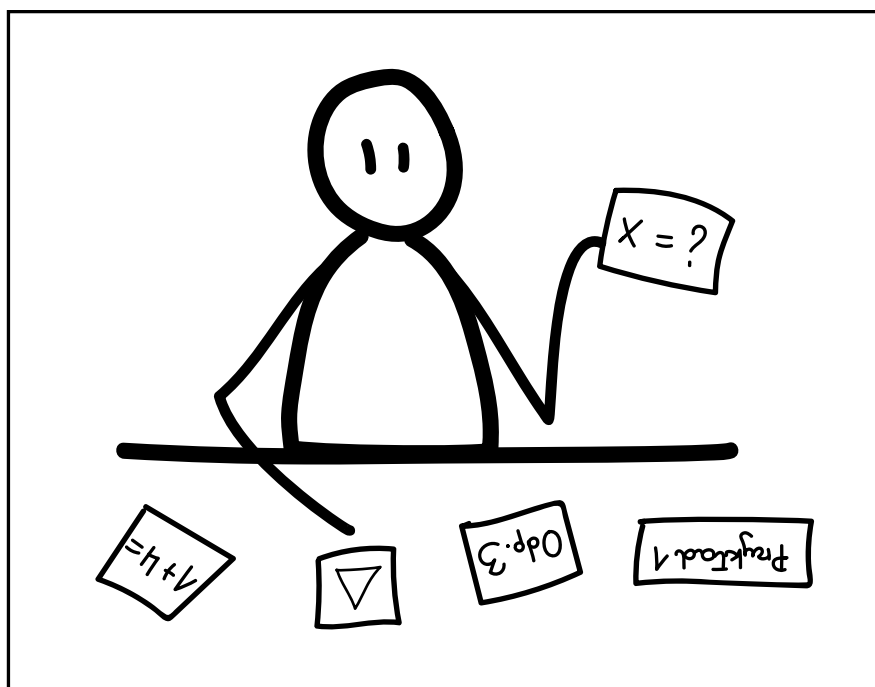
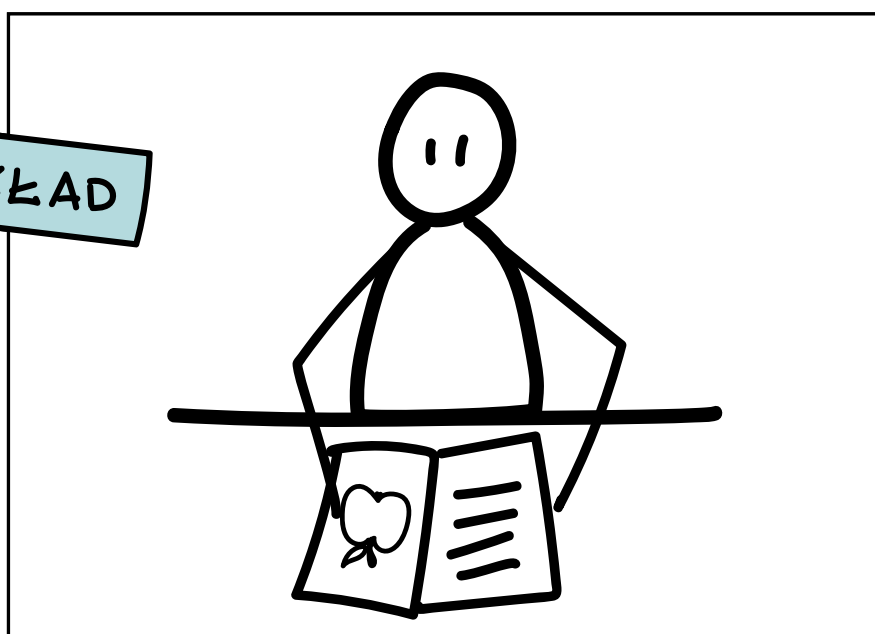
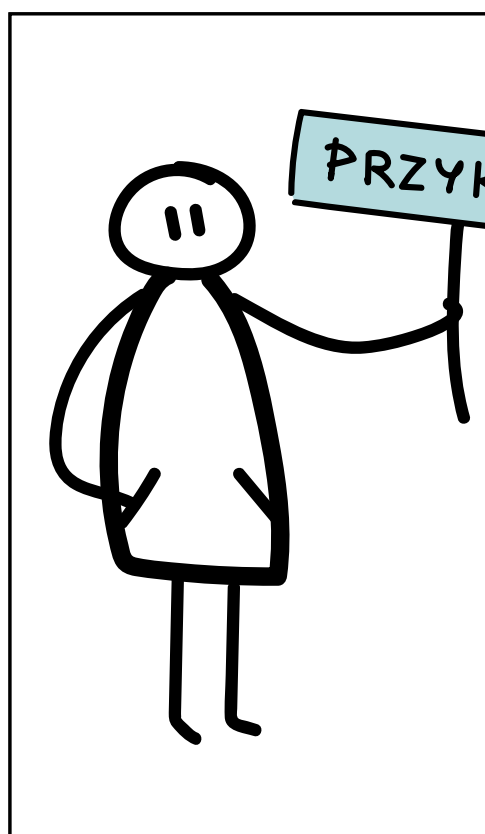

INFORMATOR
DLA NAUCZYCIELI
KLAS I-III
SZKOŁY
PODSTAWOWEJ

JAK WSPIERAĆ UCZNIÓW W SAMODZIELNYM UCZENIU SIĘ?

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

IBE

INSTYTUT
BADAŃ
EDUKACYJNYCH

Spis treści

Wprowadzenie	3
Co mówi prawo oświatowe o pracach domowych w klasach I–III?	7
Co wynika ze zmian?.....	9
Dlaczego taka zmiana w szkołach publicznych?	11
Co zamiast prac domowych?	12
Jak oceniać samodzielną pracę najmłodszych uczniów?	13
Jak oceniać zadania domowe w klasach I–III?	14
Jak rodzic może zadbać o uczenie się dziecka bez obowiązkowych prac domowych?	20
Co sprzyja samodzielności i wytrwałości w uczeniu się?.....	22
Przykłady prac domowych.....	26
Jakie zadania domowe wspierają samodzielne uczenie się w świetle wybranych badań?	30
Bibliografia	34

Wprowadzenie

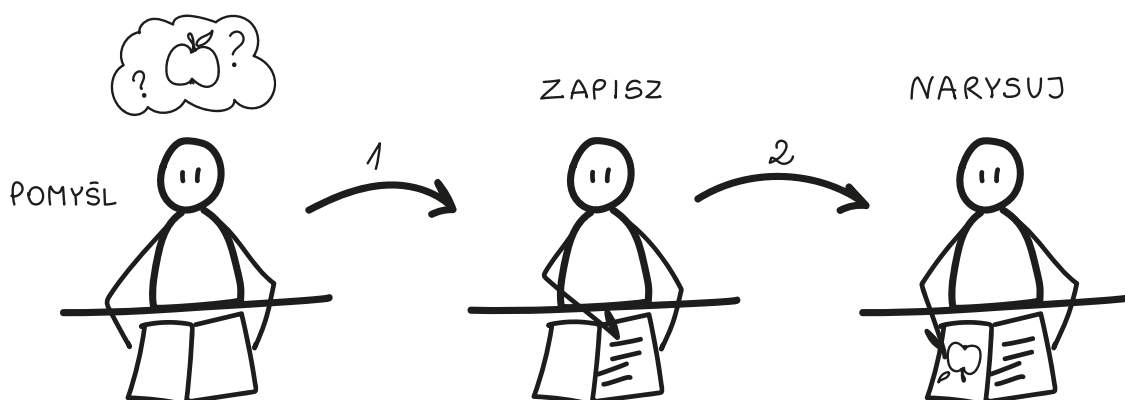
W ostatnich latach toczyła się dyskusja na temat sensu zadawania prac domowych, a także tego, jaki mają wpływ na dobrostan ucznia. Ta debata nie przeszła bez echa. Zaowocowała nowelizacją rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. z 2023 r., poz. 2572).

Co wpływa na efektywny proces kształcenia, inaczej mówiąc nauczania i uczenia się? Przede wszystkim kształtowanie w uczniach i uczennicach prawidłowych nawyków, a to oznacza:

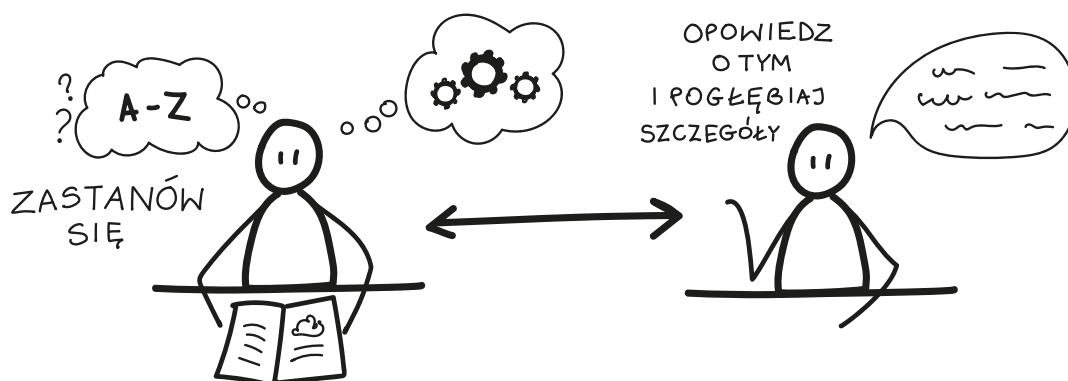
1. Rozłożenie nauki w czasie – umiejętność planowania.

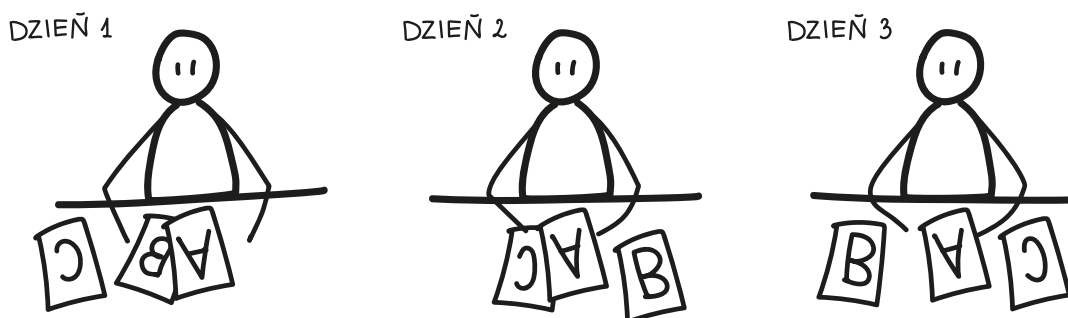
2. Odtwarzanie wiedzy – przypominanie jej sobie i powtarzanie za pomocą materiałów dydaktycznych.

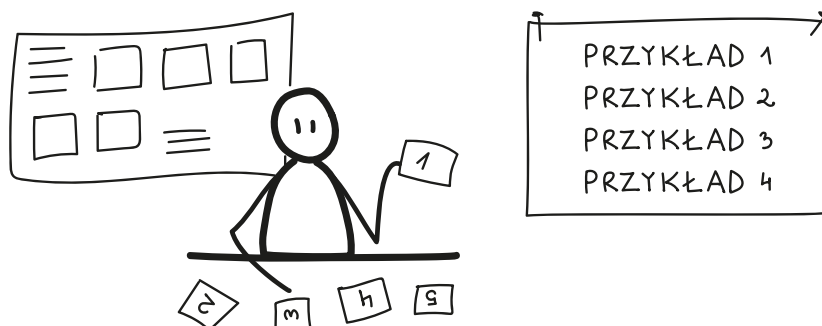
3. Szczegółowe omówienie – wyjaśnianie własnymi słowami poznanych już treści, odwoływanie się do nich i ich porównywanie.

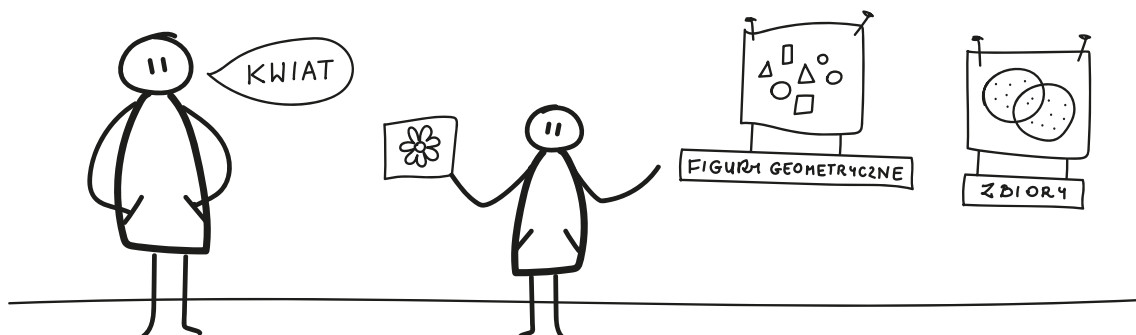
4. Przeplatanie materiału – przyswajanie wiedzy o różnej tematyce, poszukiwanie odniesień i powiązań.

5. Podawanie konkretnych przykładów – poszukiwanie takich, które pozwolą zrozumieć abstrakcyjne pojęcia.

6. Kodowanie dualne – wykorzystanie w pracy wizualnych sposobów prezentacji wiedzy, takich jak ikonografia, komiks, diagram czy film (Weinstein i Smith).

Odpowiednio zaplanowany proces nauczania–uczenia się zakłada pracę własną uczniów, w tym pracę domową dostosowaną do ich wieku rozwojowego i możliwości. Wspiera nie tylko samodzielne doskonalenie umiejętności, lecz także kreatywność dziecka i jego całościowy rozwój. Proponując zróżnicowane prace domowe, dajemy zatem młodym ludziom do ręki narzędzia pomocne w wyrobieniu prawidłowych nawyków na edukacyjnej ścieżce. To coś więcej niż utrwalenie wiedzy, to wzięcie odpowiedzialności za siebie. Tak pomyślany proces przygotowuje do uczenia się przez całe życie.

Niniejszy informator został opracowany dla kadry nauczycielskiej i dyrektorów szkół z myślą, by wyjaśnić założenia i zakres wprowadzonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN) zmian dotyczących prac domowych w szkole podstawowej.

Dowiedzą się z niego Państwo, jakie są przykładowe rozwiązania i dobre praktyki przydatne w zadawaniu prac domowych zgodnie z wymogami rozporządzenia oraz jakie wnioski płyną z badań naukowych na temat prac domowych. Omówimy także różnorodne czynniki i strategie, wynikające z nich dla praktyki szkolnej.

Przygotowaliśmy trzy części informatora przeznaczone dla nauczycieli a także dyrektorów wszystkich etapów edukacyjnych:

Część I. Szkoła podstawowa, klasy I–III

Część II. Szkoła podstawowa, klasy IV–VIII

Część III. Szkoły ponadpodstawowe

Kontynuacją i rozszerzeniem tematyki będą vademecum skierowane nie tylko do grona pedagogicznego, lecz także uczniów i ich rodziców.

Ilekcję w tekście piszemy: uczniowie, nauczyciele, dyrektorzy, rodzice – mamy na myśli odpowiednio: uczniów i uczennice, nauczycieli i nauczycielki, dyrektorów i dyrektorki oraz rodziców i opiekunów/opiekunki.

Mamy nadzieję, że oddany w Państwa ręce informator okaże się inspiracją w codziennej praktyce szkolnej. Życzymy owocnej lektury i sukcesów w pracy z uczniami!

Co mówi prawo oświatowe o pracach domowych w klasach I–III?

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 marca 2024 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. z 2024 r., poz. 438):

§ 12a. 1. W ramach oceniania bieżącego z zajęć edukacyjnych w szkole podstawowej:

1) w klasach I–III nauczyciel nie zadaje uczniowi:

- a) pisemnych prac domowych, z wyjątkiem ćwiczeń usprawniających motorykę małą,*
- b) praktyczno-technicznych prac domowych – do wykonania w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych;*

2) w klasach IV–VIII nauczyciel może zadać uczniowi pisemną lub praktyczno-techniczną pracę domową do wykonania w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, z tym że nie jest ona obowiązkowa dla ucznia i nie ustala się z niej oceny.

2. Ćwiczenia usprawniające motorykę małą, o których mowa w ust. 1 pkt 1 lit. a, są obowiązkowe dla ucznia i nauczyciel może ustalić z nich ocenę.

3. W przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, nauczyciel sprawdza wykonaną przez ucznia pisemną lub praktyczno-techniczną pracę domową i przekazuje mu informację, o której mowa w § 12.

Co to oznacza dla nauczyciela?

1) W klasach I–III szkoły podstawowej

- Nauczyciel może zadać pracę domową, która ma na celu **usprawnianie motoryki małej ucznia**. Takie ćwiczenia są wówczas obowiązkowe dla ucznia.
- Nauczyciel może, ale nie musi ustalić oceny za pracę domową mającą na celu usprawnianie motoryki małej.
- Nauczyciel nie może zadać innej **pracy domowej pisemnej**.
- Nauczyciel nie może zadać **pracy domowej praktyczno-technicznej** do wykonania w czasie wolnym.
- **Prace pisemne i praktyczno-techniczne**, z których jest ustalana ocena, powinny być wykonywane w czasie zajęć szkolnych i pod nadzorem nauczyciela.

2) W klasach IV–VIII szkoły podstawowej

- Nauczyciel może zadać uczniowi **pracę domową pisemną** lub **praktyczno-techniczną pracę domową**. Taka praca, wykonana w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, **nie jest dla ucznia obowiązkowa**.
- Nauczyciel nie może ustalić z tej pracy oceny (nie wystawia stopnia).
- **Nauczyciel ma obowiązek sprawdzić** zadaną i wykonaną przez ucznia pracę domową i **udzielić mu informacji zwrotnej**.
- Informacja zwrotna powinna wskazywać uczniowi, **co robi dobrze, co i jak wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć** (zgodnie z § 12 rozporządzenia, o którym mowa).

Co wynika ze zmian?

Termin „praca domowa” nie został zdefiniowany w rozporządzeniu. Przyjmujemy więc, że praca domowa to zadania, które uczeń wykonuje po zakończeniu zajęć dydaktycznych, najczęściej w domu, z zachowaniem własnego tempa, metod i czasu realizacji (Łukawska, 2004).

Z kolei przez „pisemne i praktyczno-techniczne prace domowe” należy rozumieć w szczególności dłuższe wypowiedzi, jak np. rozprawka czy streszczenie, wypełnianie zeszytu ćwiczeń, rozwiązywanie zadań matematycznych, wreszcie przygotowywanie prac w rodzaju makiet, modeli, prezentacji multimedialnych itp. (uzasadnienie do rozporządzenia, s. 3).

W uzasadnieniu do rozporządzenia wskazano, że:

- *Proponowane zmiany nie oznaczają zniesienia obowiązku uczenia się w domu, tj. nauki [...] czytania lektur, przyswojenia określonych treści, słówek itp.*
- *Zmiany te mają na celu jedynie ograniczenie zadawania pisemnych i praktyczno-technicznych prac domowych.*
- *Przez „pisemne i praktyczno-techniczne prace domowe” należy rozumieć w szczególności dłuższe wypowiedzi pisemne (np. wspomniane rozprawka lub streszczenie), wypełnianie zeszytu ćwiczeń, rozwiązywanie zadań matematycznych, a także przygotowywanie prac w rodzaju makiet, modeli, prezentacji multimedialnych itp. (uzasadnienie do rozporządzenia, s. 3).*

Zadaniem nauczyciela jest takie gospodarowanie czasem, by uczeń opanowywał podstawowe umiejętności i zdobywał wiedzę w trakcie zajęć edukacyjnych. Dlatego ocena jest ustalana w przypadku prac pisemnych i praktyczno-technicznych wykonanych podczas lekcji, pod nadzorem nauczyciela. Ma to zapewnić uczniowi prawo do odpoczynku i czas na rozwijanie zainteresowań poza szkołą.

Na etapie edukacji wczesnoszkolnej uczniowie nabywają podstawowe umiejętności, takie jak czytanie, pisanie, liczenie. Sprawność grafomotoryczna jest jednym z istotnych elementów ich rozwoju. To dzięki niej uczeń nabywa umiejętność czytelnego pisania liter, cyfr, a z czasem również dłuższych tekstów. Dlatego prawodawca dopuścił

zadawanie ćwiczeń rozwijających motorykę małą do wykonania w czasie wolnym od nauki szkolnej. Z uwagi na znaczenie umiejętności związanych z pisaniem są one dla ucznia obowiązkowe. Dopuszcza się również ustalenie oceny zadania wykonanego przez ucznia, co powinno zwiększyć motywację do podejmowania wysiłku. Stąd ważne jest, by uczeń otrzymywał informację, która pomoże mu zrozumieć, co zrobił dobrze, a nad czym i jak warto jeszcze pracować. Same prace domowe mogą przyczynić się również do budowania systematyczności i nawyku uczenia się.

Warto, aby nauczyciel zwrócił uwagę rodziców, że ćwiczenia motoryki małej nie muszą ograniczać się do prac zadawanych przez nauczyciela. Można wykorzystywać w tym celu wszelkie ćwiczenia dłoni i palców (np. wydzieranki, lepienie z plasteliny, malowanie na dużych powierzchniach), zabawy (np. budowanie z klocków, nawlekanie koralików) lub codzienne czynności, jak zapinanie guzików czy zagniatanie ciasta. Koncentracja w pracach domowych na motoryce małej nie wyklucza współpracy z rodzicami w rozwijaniu innych sfer u dziecka, m.in. motoryki dużej – właściwa postawa i siła mięśni również mają wpływ na czynność pisania. Zainteresowanie czytaniem i umiejętność rozumienia tekstu wspomaga także wspólne czytanie książek i rozmowy z dzieckiem na ich temat. Istotne jest, by nauczyciele rekomendowali rodzicom, jakie zabawy i aktywności mogą zaproponować dziecku, by wspierać jego rozwój w różnych obszarach.

Dlaczego taka zmiana w szkołach publicznych?

U jej źródeł leży potrzeba uregulowania kwestii prac domowych. Uczniowie i uczennice szkół podstawowych czuli się nimi przeciążeni w czasie wolnym od zajęć dydaktycznych, na co wskazują liczne sygnały, także od rodziców, oraz wyniki badań naukowych (Penszko i in., 2024; OECD, 2023; OECD, 2018; Juul, 2014; Warchala, 2015; Dolata, 2015; Jarnutowska, Grygiel i in., 2015). Potwierdzają one tylko, że skrócenie czasu przeznaczonego na wypoczynek i inne formy aktywności może prowadzić do przemęczenia uczniów, którzy z tego powodu tracą zainteresowanie nauką. Większa częstotliwość prac domowych nie daje efektów, a nawet może pogłębiać nierówności edukacyjne. Wynika to ze zróżnicowanych zasobów dostępnych w środowisku domowym ucznia, w tym wsparcia lub jego braku ze strony rodziców. Więcej na ten temat można przeczytać w publikacji opracowanej przez Instytut Badań Edukacyjnych [Prace domowe. Wyniki badań dotyczących prac domowych i ich efektywności edukacyjnej](#).

Dzięki „uwolnieniu czasu” uczeń może rozwijać swoje zdolności, zainteresowania i pasje, a także brać udział w różnych formach aktywności pozaszkolnej – kulturalnej, sportowej lub społecznej. Staje się coraz bardziej samodzielny, uczy się przejmować odpowiedzialność za siebie, swój rozwój i proces uczenia się.

Co zamiast prac domowych?

Sposobów samodzielnego uczenia się jest wiele, a prace domowe pisemne czy praktyczno-techniczne nie wyczerpują możliwych propozycji. Dlatego też nauczyciel może zachęcać ucznia do podejmowania różnych form aktywności poszerzających jego wiedzę i umiejętności z zagadnień omawianych w szkole.

Postawienie akcentu na samodzielną naukę nie oznacza całkowitego braku prac domowych. Wskazuje za to na konieczność zmian w ich stosowaniu. Właściwie dobrana do potrzeb i możliwości dziecka praca domowa jest okazją do integrowania wiedzy i osadzania jej w otaczającym świecie. Powinna służyć rozwijaniu osobowości ucznia, jego zdolności poznawczych, odpowiedzialności, samodzielności i kreatywności oraz kształtowaniu postawy proaktywnej przygotowującej do całościowego uczenia się (Bednarska, 2015).

W długofalowej perspektywie zmiany mają stopniowo przygotować uczniów do przejmowania odpowiedzialności za proces uczenia się. I tak u najmłodszych dzieci nawyk systematyczności jest wdrażany przez prace domowe dotyczące ćwiczenia motoryki małej. Ważna jest także współpraca ze środowiskiem wychowawczym dotycząca wyrabiania umiejętności samodzielnego uczenia się.

Z kolei uczniowie starszych klas szkoły podstawowej uczą się rozumieć, dlaczego samodzielne uczenie się jest ważne i doskonali budowanie własnej motywacji w tym zakresie. W następstwie tego procesu przejmują odpowiedzialność za własne uczenie się po to, by dobrze radzić sobie z zadaniami wykonywanymi zarówno w szkole średniej, jak i poza nią, a także w środowisku zawodowym.

Jak oceniać samodzielną pracę najmłodszych uczniów?

W przypadku klas I–III rozporządzenie mówi jedynie o tym, że nauczyciel może ustalić ocenę za wykonaną pracę domową. Warto jednak zwrócić uwagę, że ustawa z dnia 7 września 1991 r. O systemie oświaty (Dz.U. z 1991 r. nr 95, poz. 425) wskazuje na to, jakie funkcje ocena powinna spełniać:

- informacyjną – dla ucznia, rodziców i nauczyciela: przez dostarczenie informacji o poziomie osiągnięć edukacyjnych i postępach dziecka, a także jego szczególnych uzdolnieniach;
- wspierającą – dla ucznia: przez udzielanie mu pomocy w nauce dzięki informacji, co zrobił dobrze i jak w związku z tym powinien się dalej uczyć;
- rozwojową – dla ucznia: przez udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju; dla nauczyciela: przez zdobyte informacje o uczniu, które umożliwiają doskonalenie organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- motywującą – dla ucznia: przez zachęcanie go do dalszych postępów w nauce i zachowaniu.

Zatem ocena to coś więcej niż symboliczna buźka czy słoneczko. Sposób jej sformułowania i przekazania powinien być dostosowany do wieku i możliwości ucznia. Ważne, by zachęcić go w ten sposób do zrobienia kolejnej pracy domowej. Bieżące informowanie rodziców o postępach może stworzyć wspólną dla szkoły i domu płaszczyznę do wspierania dziecka w kształtowaniu umiejętności samodzielnego uczenia się.

Jak oceniać zadania domowe w klasach I–III?

Niesprawdzona praca domowa traci sens, a uczeń zaangażowanie. Nie wystarczy więc, żeby nauczyciel zainteresował się tylko faktem, czy zadanie zostało odrobione. Konieczne jest sprawdzenie go i poświęcenie uwagi sposobom, w jaki zostało wykonane.

Jeśli dziecko nie otrzymuje wskazówek na temat poprawności wykonania pracy, może w kolejnej powielić błąd lub zwątpić w to, co zrobiło już dobrze. W rezultacie taka niesprawdzona praca domowa traci swoją skuteczność, a uczeń nie czerpie wartości płynących z informacji zwrotnej.

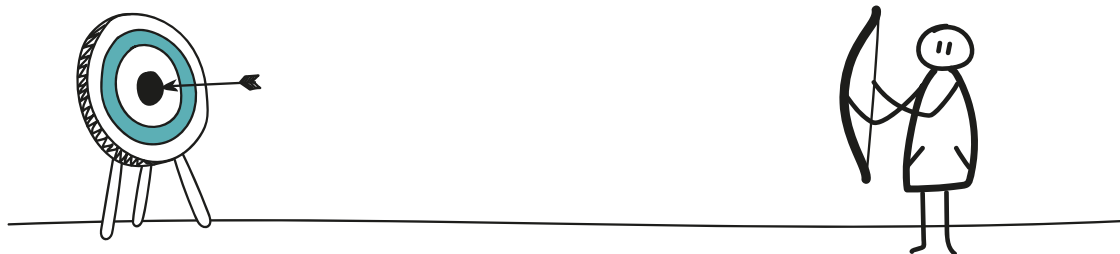
Zadawanie pracy domowej bez udzielenia informacji zwrotnej okazuje się nieskuteczne, m.in. dlatego, że uczniowie mogą utrwalić i powtarzać błędy, jeżeli nie zostaną zidentyfikowane (Roschelle, Hodkowski, 2020).

Praca domowa, która ma pogłębiać refleksyjne uczenie się, musi być oceniana wyłącznie przez udzielenie **konstruktywnej informacji zwrotnej**. Może udzielić jej nauczyciel, kolega lub koleżanka z klasy. Może też przybrać ona formę samooceny.

Uczniowie powinni mieć także możliwość otwartej komunikacji z nauczycielami w przypadku napotkanych trudności, by mogli przyznać, że nie rozumieją zadania i nie potrafią go wykonać, bez ryzyka negatywnych konsekwencji (Minke, 2017).

Warunki skutecznej informacji zwrotnej:

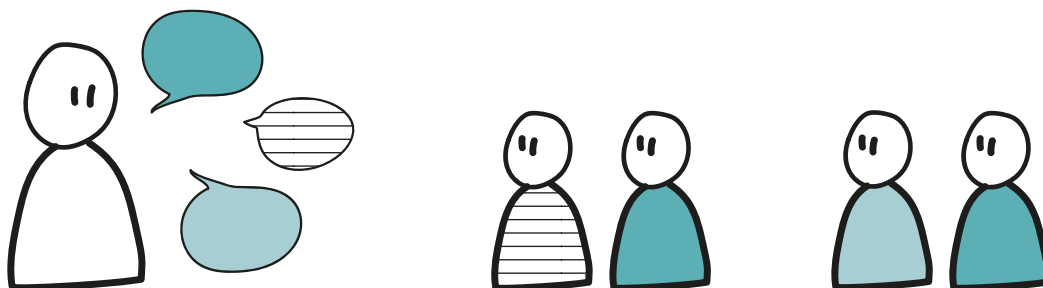
Posiada jasno zdefiniowane cele i oczekiwania. Należy pomóc uczniom zrozumieć, jakie umiejętności lub treści powinni opanować poprzez wykonanie zadania domowego.

Kluczowe w tym są **kryteria sukcesu, czyli po czym uczeń pozna, że jego praca została zrobiona dobrze.**

Jest dostosowana do indywidualnych potrzeb ucznia. Uwzględnia jego poziom wiedzy, umiejętności, sposób uczenia się i ewentualne trudności. Odnosi się to również do języka, który musi być zrozumiały dla ucznia.

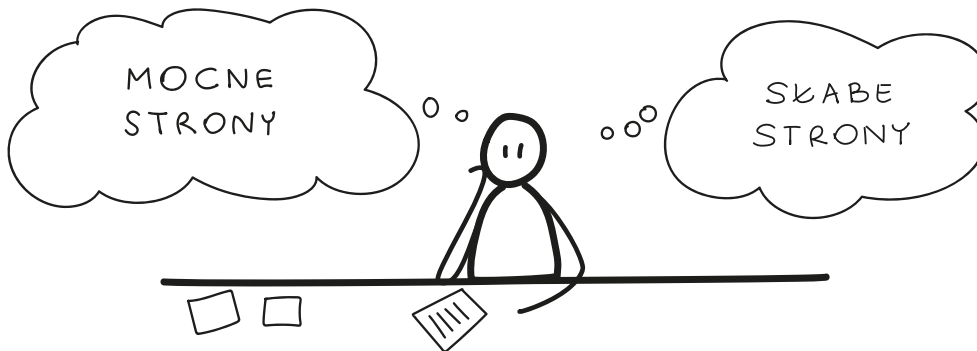

Jest regularna (cykliczna i systematyczna), aby uczniowie dostawali stałe wsparcie i dzięki temu mieli możliwości ciągłego rozwoju.

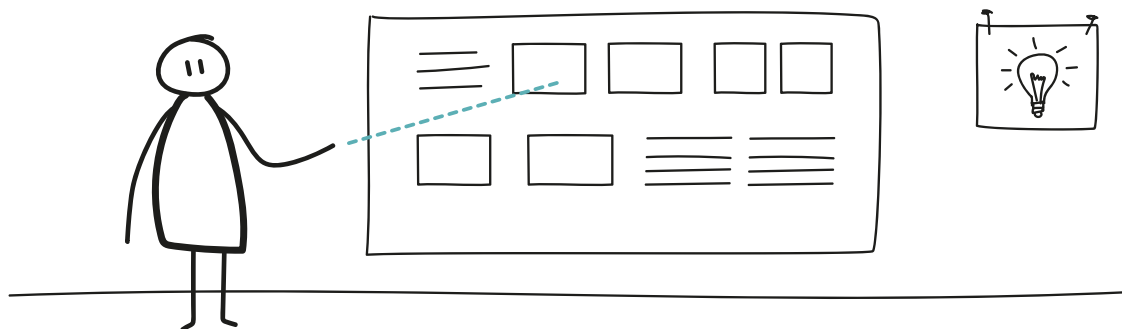
PON.	WT.	ŚR.	CZW.	PT.	SOB.	NIEDZ.
☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____		
☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____		
☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____		
☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____	☐ _____		

Zachęca ucznia do refleksji nad pracą (przez samodzielną ocenę jej jakości) oraz do znalezienia swoich mocnych i słabych stron.

Jest konkretna. Unika ogólników, wskazuje konkretne obszary warte docenienia i te wymagające uzupełnienia, zmiany czy poprawy.

Zawiera kluczowe elementy, czyli: docenienie, wskazanie braków i niedociągnięć, zwrócenie uwagi na sposób poprawy oraz przekazanie sugestii dotyczących samodzielnego planowania własnego rozwoju.

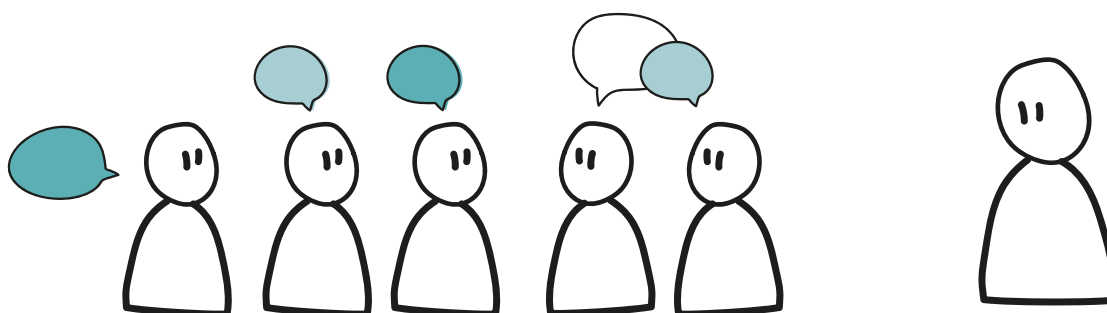
KLUCZOWE ELEMENTY

1	_____	(o-2 p.)
2	_____	(o-4 p.)
3	_____	(o-7 p.)
4	_____	(o-4 p.)

5	_____	(o-5 p.)
6	_____	(o-4 p.)
7	_____	(o-1 p.)

8	_____	(o-2 p.)
9	_____	(o-1 p.)
RAZEM: _____ p.		

Tworzy otwartość na dialog, czyli buduje taką atmosferę w klasie, by uczniowie nie obawiali się dyskusji i zadawania pytań oraz mogli wyrazić swoje wątpliwości i zrozumieć informację zwrotną.

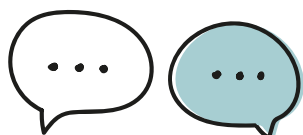

Taka bieżąca informacja zwrotna będzie sprzyjać wzmocnieniu poczucia odpowiedzialności za swoje osiągnięcia oraz daje uczniom możliwość racjonalnego kształtowania własnej strategii uczenia się (Dolata i in., 2015).

Przykłady sposobów udzielania informacji zwrotnej w klasach I–III szkoły podstawowej:

Graficzne formy samooceny – grafy, ikony, rysunki, za pomocą których uczniowie zaznaczają swój poziom osiągnięcia danego kryterium.

„Powiedz partnerowi...” – podsumowanie w parach, podczas którego uczniowie nawzajem odpowiadają na pytania dotyczące np. tego, co było dla nich łatwe, a co trudne w pracy domowej, czego się nauczyli itp.

Indywidualna rozmowa z uczniem – omówienie jego pracy, zadanie pytań, zaoferowanie wsparcia.

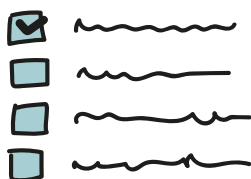

„Dwie gwiazdy – jedno życzenie” – poinformowanie ucznia o dwóch rzeczach, które wykonał dobrze (przyznanie dwóch gwiazd) i o jednej (życzenie), którą trzeba poprawić, wyjaśnić, rozwinąć lub można zrobić inaczej.

Aaaa bb ccc ...?

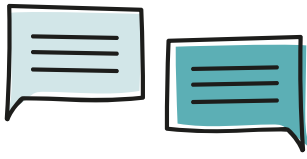
Autorefleksja w formie zdań niedokończonych –

zaproszenie ucznia do refleksji o nabytej wiedzy i umiejętnościach, a także o własnym procesie uczenia się przez dokończenie zdań typu: „Zaczynam się zastanawiać...”, „Zaskoczyło mnie, że...”, „Dowiedziałem się, że...”, „Trudne dla mnie jest...”, „Najbardziej pomaga mi w uczeniu...”, „Zaciekawiło mnie...”.

Lista kontrolna pytań (jeśli dzieci już sprawnie czytają) –

przygotowanie przez nauczyciela listy pytań odnoszących się do poszczególnych elementów zadania. Pomocna w rozwijaniu udzielania koleżeńskiej informacji zwrotnej. W miarę doskonalenia tej umiejętności lista pytań może dotyczyć części składowych i kryteriów ćwiczeń/zadań.

Uwagi pisemne do konkretnych fragmentów/działań – zapisywanie uwag przy konkretnych frazach, działaniach, fragmentach (można wymyślić tu jakąś formę graficzną, np. użyć okienek lub zastosować różne kolory wpisów, na jakie umówimy się z uczniami).

Udzielanie informacji zwrotnej do wykonanej pracy domowej pomaga dziecku uzyskać prawidłowy obraz własnych możliwości. Ten rodzaj oceny – wyrażonej komentarzem precyzującym mocne i słabe strony pracy samodzielnej oraz faktyczne zainteresowanie nauczyciela – ma także większy wpływ na jakość pracy ucznia (Abramowicz, 2019; Iluk, 2020; Jakubowski i Wiśniewski, 2017; Schimmer, 2016; Taranowicz-Karcz, 2019).

Jak rodzic może zadbać o uczenie się dziecka bez obowiązkowych prac domowych?

Badania podkreślają, że dla sukcesu uczniów ważne są komunikacja i wsparcie między domem a szkołą oraz zaangażowanie rodziców (Minke, 2017). U tych ostatnich pojawia się obawa, czy wprowadzone rozporządzeniem ograniczenie dotyczące prac domowych w klasach I–III nie osłabi zaangażowania ucznia w samodzielne uczenie się.

W tym miejscu chcemy podkreślić znaczenie rodziców we wspieraniu tego procesu w nowej sytuacji prawnej.

Ograniczenie prac domowych do tych, które ćwiczą motorykę małą, nie powoduje, że rodzic traci możliwość wspierania dziecka w rozwoju. Warto stale podkreślać w rozmowach z rodzicami, że różne formy prac i ćwiczeń po lekcjach są formą kontynuacji nauki i stanowią ważny aspekt uczenia się samodzielności, odpowiedzialności i systematyczności. Rolą rodzica jest wspieranie, motywowanie i stwarzanie odpowiednich warunków do tego, by dziecko podejmowało wysiłek wykonywania różnych zadań i ćwiczenia różnych umiejętności.

- W klasach młodszych szkoły podstawowej rola rodziców powinna polegać przede wszystkim na zorganizowaniu dziecku przestrzeni do wykonania pracy (domowej lub innej) i wspólnym ustaleniu, kiedy zostanie ono zrobione.
- Ważne jest okazywanie dziecku wsparcia emocjonalnego oraz wyrażanie szczerego zainteresowania tym, czego się uczy.
- Młodszy wiek szkolny jest czasem ogromnego rozwoju poznawczego oraz ciekawości świata. Warto to wykorzystać, wzmacniając postawę naturalnej aktywności dziecka i organizując wspólne wyjścia do muzeów, kina, teatru, centrów edukacyjnych, a także parków czy lasu.

Istotne jest znalezienie równowagi między udzielaniem wsparcia a zachęcaniem do samodzielności. Pozwoli to dzieciom rozwijać umiejętności niezbędne do skutecznego radzenia sobie z pracą domową i nauką oraz wzmocni ich samoocenę. Dlatego to po stronie rodzica jest ustalenie zasad, a następnie konsekwentne trzymanie się ich, gdy dziecko odrabia pracę domową. Rola rodzica towarzyszącego,

facylitatora jest bardziej wskazana w procesie edukacyjnym niż rola osoby współodrabiającej zadania domowe.

Konieczne jest więc wytłumaczenie rodzicom, że powinni naprowadzać, zadawać pytania pomocnicze, a nie tylko wykonywać zadania za dzieci (Błażejewska, 2020, s. 92).

Rodzice odgrywają też ogromną rolę w organizowaniu niezamierzonych sytuacji edukacyjnych.

- Nauka wiązania sznurówek jest znakomitym przykładem zdobywania umiejętności, która przyda się w szkole, a jednocześnie pozwala wspierać wytrwałość i samodzielność dziecka.
- Każda czynność wykonywana samodzielnie w domu ma pozytywny wpływ na efekty osiągane w szkole, ponieważ to rodzic wzmacnia wiele umiejętności dziecka, w tym te osobiste i społeczne, a także związane z krytycznym myśleniem czy rozwiązywaniem problemów.
- Rodzic ma ogromną rolę we wspieraniu umiejętności ruchowych dzieci: jazda na rowerze, skoki na skakance, zabawy wspinaczkowe, biegowe itp., budują sprawczość, samodzielność i gotowość do podejmowania wysiłku nie tylko fizycznego.
- W pracy nad wytrwałością, samodzielnością oraz przeżywaniem emocji rodzic może sięgać po gry wymagające współpracy, podejmowania decyzji i doskonalenia sprawności liczenia. Nauka przez zabawę w młodszym wieku szkolnym jest niezwykle efektywna.

Brak prac domowych w klasach I–III (poza zadaniami ćwiczącymi motorykę małą) nie wyklucza więc rodzica, który nadal może z zaangażowaniem pomagać dziecku w nauce, w pogłębieniu tematu czy wspólnym poszukiwaniu odpowiedzi na nurtujące pytania.

Nie wyklucza to też współpracy z rodzicami w obszarze rozwijania innych sfer u dziecka, m.in. motoryki dużej z uwagi na fakt, że właściwa postawa i siła mięśni mają wpływ na czynność pisania.

Co sprzyja samodzielności i wytrwałości w uczeniu się?

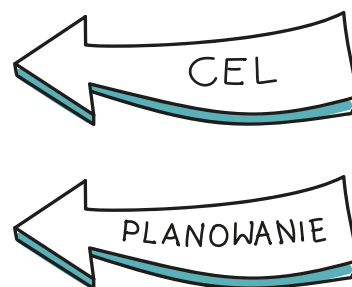
Samodzielność i wytrwałość w uczeniu się bez stałej kontroli i nadzoru to umiejętności, które rozwijają się w dłuższym czasie, pod warunkiem że uczniowie przejmują inicjatywę i biorą odpowiedzialność za efekt swojej pracy. To zaś jest możliwe, kiedy są wolni od lęku przed popełnieniem błędu.

Ograniczony czas lekcji często nie pozwala jednak na cierpliwe i wytrwałe wykonanie zadania przez ucznia, który napotyka trudności. Długotrwałe testowanie kolejnych rozwiązań jest w tych warunkach niemożliwe. Dlatego w klasach młodszych uczeniu się sprzyja praca w modelu blokowym, bez podziału na jednostki lekcyjne. Naukę w szkole przede wszystkim planuje nauczyciel, który zazwyczaj decyduje o celach uczenia się. To on przygotowuje zadania edukacyjne, ustala poszczególne kroki, by te zadania wykonać, układa strategię dla ucznia, monitoruje postępy i ocenia rezultaty. Żeby uczeń osiągnął samodzielność w uczeniu się, trzeba mu stworzyć odpowiednie warunki edukacyjne do tego, by mógł ją ćwiczyć.

Nowe przepisy oświatowe nie odbierają nauczycielowi możliwości, by wzmacniał samodzielność ucznia w uczeniu się i jego wytrwałość. Wręcz przeciwnie, wprowadzenie pracy domowej jako aktywności **do wyboru przez ucznia, czyli dla chętnych, a także powiązanie jej z przekazywaniem informacji zwrotnej, zwiększa szanse kształtowania pozytywnego podejścia do uczenia się.**

Jeśli najmłodszy uczeń **sam zdecyduje**, że wykona w domu dodatkowe zadanie, to nie tylko zwiększy swoje poczucie autonomii, lecz także w kolejnym kroku może:

- określić, co chce osiągnąć
- zarządzać czasem – zaplanować, kiedy wykona zadanie i ile czasu na to przeznaczy

- ułożyć kolejne kroki do pracy nad zadaniem i je zrealizować
- wypróbować różne techniki i strategie uczenia się i wybrać takie, które uzna za przydatne lub najlepsze dla osiągnięcia celu i porzucić nieskuteczne
- skorzystać z różnych źródeł informacji, które są dla niego interesujące i dostępne w domu, np. z zasobów internetu, z książek, oprogramowania edukacyjnego, może pozyskać je także od osób z najbliższego otoczenia (dorosłych lub rówieśników)
- połączyć uczenie się z zainteresowaniami/hobby
- skorzystać z informacji zwrotnej i sformułować wnioski do dalszego uczenia się
- monitorować swoje postępy, oceniać osiągnięcia, korygować działania, aby osiągnąć swój cel
- stopniowo podejmować odpowiedzialność za uczenie się i wyniki

W klasach młodszych uczenie się, jak się uczyć w oparciu o informację zwrotną, jest długim procesem, ale niezwykle ważnym dla rozwoju autonomii, sprawczości i budowania poczucia własnej wartości ucznia.

Wytrwałość (nazywana też determinacją lub uporem) to niepoddawanie się, usilne próbowanie, sprawdzanie wielu możliwości, trwanie w działaniu wbrew napotykanym trudnościom, przeciwnościom czy zmęczeniu. To pełna koncentracja na zadaniu mimo rozpraszaczy lub przerw. Oznacza także umiejętność radzenia sobie z niepowodzeniami i ze stresem, wyciąganie wniosków z doświadczeń, wreszcie wzięcie odpowiedzialności za swoje postępy i wyniki oraz gotowość do wysiłku, by je poprawić. Wytrwały uczeń

wykonuje zadania od początku do końca – nie zadowala się połowicznym rozwiązaniem, jest dokładny, nie zostawia pytań bez odpowiedzi.

Jeśli nauczyciel ma pomóc dziecku w rozwijaniu wytrwałości w uczeniu się, powinien robić to w sposób uporządkowany i przemyślany, systematycznie. Dobrze, by uczeń dostał wsparcie i zachętę nie tylko od nauczyciela, lecz także od rodziców i rówieśników. Ważna jest też pomoc w rozwijaniu umiejętności radzenia sobie z trudnościami i ze stresem, np. przez naukę strategii uczenia się, zarządzania czasem, rozwiązywania problemów.

Dobrowolnie podjęta i samodzielnie wykonywana praca domowa wzmacnia wytrwałość w uczeniu się, ponieważ uczniowie mogą:

MOGĘ ZROBIĆ
PRZERWĘ

przerwać wykonanie zadania w chwili, która nie sprzyja uczeniu się, i powrócić do niego w lepszym momencie,

MOGĘ SIĘ
ZATRZYMAĆ

zatrzymać się na wybranym etapie pracy nad zadaniem i sprawdzić według kryteriów sukcesu, czy jest poprawnie wykonane,

MOGĘ
EKSPERY-
MENTOWAĆ

eksperymentować, popełniać i poprawiać błędy, oswajać je i traktować jako okazję do nauki,

NIE BOJĘ SIĘ
POPEŁNIĆ BŁĘDU

uwolnić się od lęku przed popełnieniem błędu i ujawnieniem go w obecności rówieśników,

DOSTAJĘ
INFORMACJE
ZWROTNE

skorzystać z informacji zwrotnej udzielonej do pracy domowej przez nauczyciela lub kolegę, by zmodyfikować sposób wykonania,

zastanowić się nad trudnościami i podjąć działania, by je przezwyciężyć z wykorzystaniem dostępnych zasobów i strategii.

Jak nauczyciele i rodzice mogą wspierać samodzielność i wytrwałość?

Uczniów w młodszym wieku szkolnym cechuje wielka poznawcza aktywność. Zadają mnóstwo pytań, a progi szkoły przekraczają z ciekawością i nadzieją, by znaleźć odpowiedzi na nurtujące pytania. Ale też szybko się męczą, a nużące zadania łatwo ich demotywiają i zniechęcają.

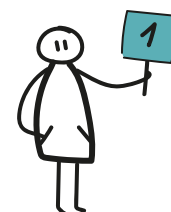
Nauczyciel wspierający uczniów w osiągnięciu samodzielności i wytrwałości pomaga rozwijać pasję i rozbudzać ciekawość poznawczą. Mogą temu służyć intrygujące zadania i impulsy rozwojowe przekazane dzieciom w informacji zwrotnej.

Sytuacje, które wywołują u dzieci pozytywne emocje, najbardziej sprzyjają uczeniu się w szkole. Może to być wizyta nowego ptaka w klasowym karmniku, fascynująca książka przyniesiona przez ucznia czy babeczki upieczone na urodziny. W atrakcyjny dla nich sposób dzieci mają szansę wspólnie poszukiwać informacji na temat skrzydlatego gościa, ważyć ciastka, obliczać koszt zakupu produktów itp. Warto zapytać uczniów, czy też chcieliby w domu upiec babeczki z otrzymanego przepisu lub poszukać informacji o ptaku.

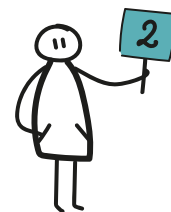
Takie edukacyjne chwile wspierają umiejętność uczenia się, samodzielność i wytrwałość w poszukiwaniu wiedzy. Ogromną rolę odgrywa tu z jednej strony przyzwolenie na błędy, pozwolenie dzieciom na ich popełnianie podczas pracy, a z drugiej ocenianie wspierające, czyli skierowane na proces, a nie jedynie na efekt końcowy.

W przypadku **rodzica** ważne jest też wsparcie emocjonalne poparte szczerym zainteresowaniem tym, czego dziecko (także to starsze) się uczy. Kontakt rodzica z nauczycielem pomaga mu przygotować zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów i zrealizować podstawę programową dla I etapu edukacyjnego.

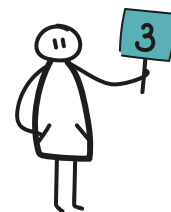
Przykłady prac domowych

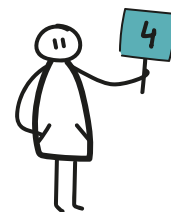
Tytuł, przedmiot, klasa	Z żabą Żanetą na tropie ż, klasa I
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	<p>Zapamiętuję rymowankę ortograficzną pt. „Żaba Żaneta”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recytuję rymowankę z pamięci, modulując głos. • Podczas recytacji w klasie przestrzegam znaków przestankowych. • Podczas recytacji akcentuję głosem wyrazy z „ż”.
Rodzaj pracy	Poza katalogiem prac pisemnych i praktyczno-technicznych. Praca domowa ustna.
Uzasadnienie celowości	Nie jest to praca pisemna ani zadanie praktyczno-techniczne. Nie wymaga dodatkowego zaangażowania ze strony rodziców. Przygotowuje do pracy na materiale ortograficznym związanym z pisownią wyrazów z „ż” pod kątem przyszłych zajęć.
Instrukcja dla ucznia / Opis zadania dla nauczyciela	Uczniowie podczas lekcji czytają i analizują wierszyk/rymowankę, w której występują wyrazy z „ż”. Nauczyciel wyświetla wiersz na ekranie, czyta go powoli, robiąc pauzy w miejscu występowania wyrazu z „ż”. Uczniowie dopowiadają/ odczytują brakujące wyrazy. Zabawa powtarzana jest wielokrotnie, kolejne dzieci czytają wiersz cicho, głośno, z podskokami, pokazując coś itp., dzięki czemu potrafią powtórzyć wiersz z pamięci niemal bezbłędnie. W domu doskonałą pamięciowe opanowanie rymowanki, bawiąc się w podobny sposób z rodzicami.
Czas	3 dni
Sposób sprawdzenia i oceny	Nauczyciel w klasie proponuje recytację w grupach. Uczniowie udzielają sobie koleżeńskiej informacji zwrotnej i gratulują osiągnięcia sukcesu. Na forum klasy rymowankę recytują osoby chętne. Otrzymują też informację zwrotną od nauczyciela – dwie gwiazdy, jedno życzenie.
Przykład dostosowania	Nauka pierwszej części rymowanki na pamięć – uczniowie recytują wspólnie z nauczycielem, dopowiadając brakujące wyrazy z „ż”. Można wydłużyć czas na opanowanie rymowanki na pamięć.

Tytuł, przedmiot, klasa	Jestem wiosennym hodowcą, klasa II
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	<p>Prowadzę obserwację hodowli hiacynta, którym się opiekuję.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zapisuję w karcie obserwacji cztery pomiary liścia dokonane w dowolne dni. • Za pomocą rysunków lub zdań w karcie obserwacji przedstawiam pielęgnowanie rośliny. • Opowiadam o opiece nad hiacyntem i wymieniam warunki do życia rośliny.
Rodzaj pracy	Poza katalogiem prac pisemnych i praktycznych. Praca domowa badawcza. Wpis do karty obserwacji.
Uzasadnienie celowości	Praca domowa polega na obserwowaniu roślinki przez dłuższy czas. Kontynuacja tematu realizowanego w szkole o warunkach życia roślin. Dziecko doskonali procesy poznawcze, rozwija motorykę małą, rysując lub pisząc w karcie obserwacji, szkoli ustną wypowiedź, utrwała umiejętność mierzenia linijką i zapisywania pomiarów. Praca domowa polegająca na hodowli rośliny wiąże się z pozytywnymi emocjami i zaspokaja naturalną ciekawość dziecka światem przyrody.
Instrukcja dla ucznia / Opis zadania dla nauczyciela	Uczniowie w klasie omawiają warunki do życia roślin. Zakładają klasową hodowlę dowolnej rośliny. Po opracowaniu tego tematu, kontynuują go, otrzymując do domu sadzonkę hiacynta w doniczce. Przygotowana przez nauczyciela karta obserwacji hodowli zostaje omówiona wspólnie z klasą. W domu każdy samodzielnie notuje spostrzeżenia i przebieg hodowli w karcie obserwacji. Po przyniesieniu jej do klasy, dzieci opowiadają, w jaki sposób opiekowały się hiacyntem, jakie stworzyły mu warunki, by rósł i jak zmieniał się kwiat pod wpływem ich opieki.
Czas	10 dni
Sposób sprawdzenia i oceny	Uczniowie opowiadają sobie w parach, jak przebiegała hodowla, dzielą się wrażeniami. W tym czasie nauczyciel przysłuchuje się rozmowom i udziela bieżącą informację zwrotną. Przekazuje ją również chętnym uczniom podczas indywidualnej prezentacji zadania domowego. Następnie zbiera karty obserwacji i na nich również pisze informację zwrotną w postaci kilku zdań.
Przykład dostosowania	Nauczyciel zostawia dzieciom swobodę w wyborze sposobu notowania. Mogą rysować lub pisać. Podczas sprawdzania pracy domowej udziela głosu chętnym osobom, na tablicy eksponuje kryteria sukcesu do wypowiedzi.

Tytuł, przedmiot, klasa	Literki ukryte w mandali, klasa I
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	<ul style="list-style-type: none"> • Ozdabiam kolorami mandalę literową wzorami literopodobnymi i koloruję obrazki. • Litery i szlaczki w mandali poprawiam wybranymi kolorami. • Projektuję i rysuję własne cztery szlaczki w pustych miejscach mandali. • Koloruję obrazki w mandali, nie wychodząc poza linie. • Literki i szlaczki są poprawione dokładnie.
Rodzaj pracy	Praca doskonaląca motorykę małą
Uzasadnienie celowości	Zadanie domowe powiązane z pracą plastyczną, rozwijające motorykę małą, niesztampowe. Uczniowie mają do dyspozycji powierzchnię A4, która sprzyja ruchom szerokim, a jednocześnie pracują w szablonie. Wzory liter w mandali pomagają zapamiętać ich kształt w izolacji. Mandala literowa to również obrazki konturowe, w nazwach których występują poznane litery. Mandale zostaną wykorzystane jako ozdoba klasy.
Instrukcja dla ucznia / Opis zadania dla nauczyciela	Uczniowie w klasie otrzymują kartę z mandalą literową. Nazywają obrazki, dzielą słowa na sylaby i głoski, wskazują w mandali odpowiedniki głosek-liter. Nauczyciel omawia sposób wykonania zadania. Kryteria sukcesu może wysłać rodzicom w wiadomości w dzienniku elektronicznym.
Czas	2 dni
Sposób sprawdzenia i oceny	Po przyniesieniu karty z mandalą uczniowie dokonują samooceny pracy z pomocą checklisty, stosując system świateł oceniania kształtującego. Nauczyciel wspiera uczniów podczas tej czynności, pomagając im odczytywać zapisy na checkliście.
Przykład dostosowania	Nauczyciel przygotowuje dwie mandale. Jedna zawiera więcej elementów, druga mniej. Pozwala uczniom zdecydować, którą mandalę wybiorą jako zadanie domowe. Wspólnie z nauczycielem współorganizującym decydują, jak bardzo szczegółowa będzie mandala dla ucznia ze SPE.

Tytuł, przedmiot, klasa	Detektywi na tropie, klasa III
Cel i kryteria sukcesu w języku ucznia	<p>Poznaję produkty zbożowe produkowane z pszenicy, owsa, żyta, kukurydzy.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nazywam kasze i wiem, z jakiego zboża powstały. • Nazywam mąki powstałe z poznanych zbóż. • Znam inne produkty zbożowe, które znajduję w mojej kuchni.
Rodzaj pracy	Poza katalogiem prac pisemnych i praktycznych. Praca domowa badawcza. Wpis do karty obserwacji.
Uzasadnienie celowości	Nie jest to praca pisemna ani zadanie plastyczno-techniczne. Nie wymaga dodatkowego zaangażowania ze strony rodziców. Praca polega na badaniu, obserwacji, czytaniu, poszukiwaniu. Uczenie się poprzez zabawę w detektywów.
Instrukcja dla ucznia / Opis zadania dla nauczyciela	Uczniowie w klasie poznali rodzaje zbóż i oglądali film, w którym pokazano produkcję chleba oraz innych produktów pochodzenia zbożowego. Jako zadanie domowe mają przeprowadzić dochodzenie detektywistyczne w kuchennych szafkach w swoich domach i zapisać w karcie obserwacji znalezione produkty zbożowe. Karta nosi tytuł „Poszukiwany / poszukiwana”.
Czas	3 dni
Sposób sprawdzenia i oceny	Po przyniesieniu kart detektywistycznych do klasy, uczniowie rozmawiają między sobą o swoim dochodzeniu. Dzielą się zdobytymi informacjami, przypominają nazwy zbóż i produkty zbożowe. Nauczyciel przysłuchuje się temu i na bieżąco udziela informacji zwrotnych. Następnie w kręgu dokonywana jest ocena w postaci niedokończonych zdań, co pomaga sprawdzić, jakie wiadomości zostały zapamiętane.
Przykład dostosowania	Na karcie obserwacji uczniowie mogą pisać i robić notatki graficzne. Wybierają sposób notowania według własnych preferencji. Kto ma ochotę, ten może przynieść opakowania po produktach zbożowych.

Jakie zadania domowe wspierają samodzielne uczenie się w świetle wybranych badań?

Przywołane wyżej przykłady prac domowych dla uczniów klas I–III szkoły podstawowej mają uzasadnienie naukowe. Z polskich i międzynarodowych badań wynika bowiem, że mogą one wspierać rozwój ucznia, o ile są dostosowane pod względem ilościowym i jakościowym do wieku, możliwości i potrzeb. Jakie zadania domowe na pierwszym etapie edukacyjnym szczególnie warto proponować uczniom do realizacji?

- **Zadania, które pomagają zastosować wiedzę w praktyce**

Zadania domowe, które zachęcają do praktycznego wykorzystania nabytej wiedzy, są kluczowe dla efektywnego procesu nauki. Oprócz tego, że praca domowa umożliwia pogłębianie i utrwalanie materiału, jej istotnym aspektem jest również przygotowanie uczniów do samodzielnego stosowania tej wiedzy w różnorodnych sytuacjach życiowych. Dzięki temu mają szansę przetestować swoje umiejętności w praktyce. Prowadzi to do lepszego zrozumienia i przyswojenia materiału, rozwija umiejętności analityczne i kreatywne myślenie.

Celem pracy domowej nie jest wyłącznie pogłębienie, utrwalenie czy rozszerzenie wiedzy, ale także wdrażanie ucznia do samodzielnego posługiwania się nią w różnych sytuacjach (Okoń, 2007).

- **Zadania, które pozwalają na samodzielną kontynuację nauki**

Myśląc o takich zadaniach, warto kierować się zasadami uniwersalnego projektowania dla edukacji (ang. Universal Design for Learning, UDL). Dzięki temu wszyscy albo prawie wszyscy uczniowie mogą pracować nad tym samym materiałem, a nauczyciel nie musi go indywidualnie dostosowywać. Oszczędza to czas i sprzyja integracji grupy. W świadomości uczniów nie tworzy się podział na tych, którzy mają „normalne” i „inne” prace domowe. Buduje się świadomość podobieństw, co sprzyja włączaniu uczniów, a nie ich różnicowaniu i segregowaniu. W sytuacjach, kiedy uniwersalne projektowanie nie wystarcza, zadania należy dostosować do indywidualnych potrzeb dziecka (wdrożenie racjonalnych usprawnień).

Zadania wykonywane w domu powinny być kontynuacją tematów poruszanych na lekcji, zgodne z jej celem lub celami, a także służyć zrozumieniu materiału i utrwaleniu wiedzy. Warto zwrócić uwagę na narrację proponowanych prac, tak by dzieci miały poczucie uczestniczenia w czymś ciekawym, pociągającym, wesołym. Prace takie można realizować podczas lekcji, inicjując zabawę, która stanowi naturalną aktywność dziecka w młodszym wieku szkolnym. Również praca domowa w takiej formie będzie łatwiejsza do wykonania i bardziej angażująca. Dodatkowo daje szansę na współdziałanie, wzajemne poznanie i integrację (Błażejewska, 2020; Chmiec i Prokopiak, 2021).

Zadany temat powinien być atrakcyjny i winien zawierać elementy twórcze. Dzieci w wieku 7–10 lat zapamiętują to, co je zainteresuje. Nauka powinna być dla nich pewnego rodzaju przygodą (Błażejewska, 2020, s. 90–91).

- **Zadania, które zakładają współdziałanie ucznia w organizowaniu samodzielnego uczenia się**

Aby zaangażować uczniów w proces uczenia, dobrze jest umożliwić im współtworzenie, kontrolowanie i ocenianie swoich prac domowych. Dlatego relacje między nauczycielem a uczniami powinny opierać się na współpracy i wzajemnym szacunku. Już od pierwszej klasy należy zaufać dzieciom i pozwolić im współdecydować o tym, jak się uczą. Ważne, by w dialogu nauczyciela z uczniami uwzględniać ich opinie i cele edukacyjne. Tworzenie sytuacji, w których wszyscy, bez względu na ich indywidualne potrzeby, mogą podejmować decyzje, np. dotyczące formy pracy domowej czy terminu jej oddania, daje uczniom poczucie autonomii i motywuje ich do aktywnego uczestnictwa w procesie nauki (Głóskowska-Sołdatow, 2022; Kowol, 2018; Negru i Sava, 2023).

Uczeń od początku swojej nauki w szkole powinien mieć poczucie, że w uczeniu się najwięcej zależy od niego (Głóskowska-Sołdatow, 2022, s. 199).

- **Zadania, które są szansą na sukces dla każdego ucznia**

Chcąc skutecznie rozwijać w uczniach poczucie odpowiedzialności za rozwój oraz zachęcać ich do samodzielnej nauki, istotne jest takie zaprojektowanie zadań, by były dostosowane do indywidualnych możliwości. Dążenie do tego, żeby były przy tym

satysfakcjonujące i możliwe do wykonania, sprzyja wzmacnianiu ciekawości poznawczej, rozwija poczucie własnej skuteczności i sprawstwa (Cooper i in., 2006).

- **Zadania, które są zróżnicowane pod względem treści, formy pracy i sposobów oceniania**

Warto zaproponować uczniom w ramach pracy domowej pulę zadań (do dobrowolnego wyboru) pod względem:

- **treści:** Przygotowanie zadań oryginalnych i otwartych motywuje uczniów do kreatywnego myślenia. Różnicowanie ich poziomu trudności, terminów i sposobów wykonania umożliwia dostosowanie do indywidualnych potrzeb. Dając uczniom wybór, rozwijamy ich samodzielność i motywację do nauki (Costa i in., 2016; Huang, 2022; Kowol, 2018; Negru i Sava, 2023; Puślecki, 2005);
- **formy pracy:** Wykonywanie prac domowych może być prowadzone nie tylko indywidualnie, ale także we współpracy z kolegami – w parach, grupie lub zespołowo. Takie podejście ma wiele korzyści i może przynieść pozytywne rezultaty zarówno dla uczniów, jak i dla procesu nauczania (Kowol, 2018; Głoskowska-Sołdatow, 2022);
- **sposobów oceny wyników prac domowych:** Różnorodność w metodach sprawdzania i oceniania, włączając w to wspólne ocenianie zadań przez nauczyciela i uczniów, pozwala uczniom odczuć sukces i satysfakcję z własnych osiągnięć (Szpiter, 2003; Załona, 2012).

Łatwiej jest zadać ciekawą i wciągającą pracę domową, gdy zna się ucznia, jego zainteresowania, ale i indywidualne potrzeby czy słabości (Kowol, 2018).

- **Zadania, które uwzględniają i rozwijają indywidualne strategie uczenia się uczniów**

Istotne jest, by nauczyciele umieli rozpoznawać indywidualne strategie uczniów – zarówno dotyczące wykonywania prac domowych, jak i samodzielnej pracy. Umożliwi to nauczycielom dostosowywanie zadań w sposób odpowiedni dla każdego dziecka. Dzięki temu będą mogli efektywnie wpływać na postępy uczniów, zarówno pod względem zdolności poznawczych, jak i praktycznych (Minke, 2017).

Strategie przydzielania zadań w realnym życiu mają na celu pomóc uczniom w nawiązaniu kontaktu między materiałem nauczonym w klasie a rzeczywistymi działaniami poza szkołą (...). Te zadania z życia wzięte są opisywane w badaniach jako zadania rozszerzające (...)

promują [one] umiejętności abstrakcyjnego i krytycznego myślenia na wyższym poziomie umiejętności abstrakcyjnego i krytycznego myślenia, co zwiększa osiągnięcia uczniów (Minke, 2017, s. 26).

Podsumowując, należy stwierdzić, że adekwatnie dobrane zadania domowe mogą wspierać u ucznia pozytywny stosunek do pracy, wyrabiać nawyki uczenia się oraz rozwijać wiarę we własne siły (Błażejewska, 2020). Przemyślane wprowadzanie zadań domowych w najmłodszych klasach poprzez ćwiczenie motoryki małej zachęca dziecko do systematyczności. Po pierwsze, pozwala budować nawyk uczenia się, tak by w kolejnych etapach edukacyjnych w pełni rozumieć już sens samodzielnej nauki (w tym odrabiania zadań domowych). Po drugie, rozwija własną motywację w tej kwestii, co prowadzi do przejścia odpowiedzialności za własne uczenie się i pozwala dobrze radzić sobie z zadaniami wykonywanymi poza szkołą.

Indywidualizacja prac domowych powinna uwzględniać możliwości psychofizyczne ucznia, w tym jego wydolność i czas, jakiego potrzebuje do wykonania zadania. Zapewnienie odpowiednich warunków do odrabiania pracy domowej wymaga rozważenia, czy dziecko nie potrzebuje pewnych dostosowań do swoich potrzeb i możliwości (np. powiększalnika tekstu, nakładki na tekst zmieniającej kontrast tła, wypukłej mapy itp.).

Rekomendacje zawarte w tym informatorze odnoszą się też do uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE). Budowanie samodzielności i niezależności jest bowiem wyzwaniem nie tylko edukacyjnym, lecz także rozwojowym czy rewalidacyjnym dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które częściej mogą spotykać się z nadopiekuńczością lub z niedoszacowaniem ich możliwości przez dorosłych. Motywowanie do podejmowania zadań, które pomagają przezwyciężać ograniczenia, jest kluczowe dla rozwoju tych uczniów.

Bibliografia:

Abramowicz, D. (2019). Zadania domowe w perspektywie uczniów na przykładzie przedmiotu geografia. *Studia Edukacyjne*, 55, 245–258.

Bednarska N. (2015). Praca domowa uczniów – przegląd badań, *Ruch Pedagogiczny* 4, 15.

Błażejewska, K. (2020). Praca domowa uczniów edukacji wczesnoszkolnej. *Forum Pedagogiczne*, 10 (1), 83–94.

Chimicz D., Prokopiak A. (2021). Koncepcja projektowania uniwersalnego w edukacji, *Szkoła Specjalna*, 1, 28–38.

Cooper, H., Robinson, J. C. i Patall, E. A. (2006). Does homework improve academic achievement? A synthesis of research, 1987-2003. *Review of Educational Research*, 76 (1), 1–62.

Costa, M., Cardoso, A. P., Lacerda, C., Lopes, A., i Gomes, C. (2016). Homework in primary education from the perspective of teachers and pupils. *Procedia - Social and Behavioural Sciences*, 217, 139–148.

Dolata, R., Grygiel, P., Jankowska, D. M., Jarnutowska, E., Jasińska-Maciążek, A., Karwowski, M., Modzelewski, M. i Pisarek, J. (2015). *Szkolne pytania. Wyniki badań nad efektywnością nauczania w klasach IV–VI*. Instytut Badań Edukacyjnych.

Dz.U. z 1982 r. nr 3, poz. 19. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta nauczyciela.

Dz.U. z 1991 r. nr 95, poz. 425. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

Dz.U. z 2023 r., poz. 2572. Obwieszczenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 10 listopada 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych.

Głowska-Sołdatow, M. (2022) Idea autonomii ucznia – perspektywa edukacji wczesnoszkolnej. [w:] *Dziecko w historii - między godnością a zniewoleniem. Tom 2. Godność jako źródło naszego człowieczeństwa*, E. J. Kryńska, Łukasz Kalisz, Agnieszka

Suplicka (red.), 189–201. Wydawnictwo UwB.

Huang, X. (2022). Optimizing assignment design for primary and secondary school students. *Science Insights Education Frontiers*, 11(1), 1509–1516.

Iluk, J. (2020). Zadania domowe w teorii, badaniach naukowych i praktyce. *Języki obce w szkole*. 2, 77– 86.

Jakubowski, M., Wiśniewski, J. (2017). Zadawać czy nie? Prace domowe w świetle badań. *Policy Note 3/2017*. EVIDIN, <https://www.evidin.pl/wp-content/uploads/publications/policy-notes/EI-Policy-Note3-I-1.pdf>

Jarnutowska, E., Grygiel, P. (2015). O pracach domowych – czyli czy więcej znaczy lepiej? W: R. Dolata i in. *Szkolne pytania. Wyniki badań nad efektywnością nauczania w klasach IV–VI*. Instytut Badań Edukacyjnych.

Juul J. (2014). *Kryzys szkoły. Co możemy zrobić dla uczniów, nauczycieli i rodziców?* Wydawnictwo MIND.

Kowol, M. (2018). Racjonalnie organizowana praca domowa dzieci w młodszym wieku szkolnym szansą na zrównoważony rozwój. *EUNOMIA* 2(95), 41–48.

Łukawska A. (2004). Nauka domowa uczniów, uwagi kierowane do kandydatów na nauczycieli. *Nauczyciel i Szkoła* 1–2, 12.

Minke, T. A. (2017). Types of homework and their effect on student achievement. *Culminating Projects in Teacher Development*. 24. https://repository.stcloudstate.edu/ed_etds/24

Negru, I., Sava, S. (2023) Homework's Implications for the Well-Being of Primary School Pupils—Perceptions of Children, Parents, and Teachers. *Educ. Sci.*, 13, 996. <https://doi.org/10.3390/educsci13100996>.

OECD (2018). *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/eag-2018-en>.

OECD (2023). *PISA 2022 Results. Learning During – and From – Disruption* (Volume II). OECD, <https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>

Okoń, W. (2007). *Nowy słownik pedagogiczny*. PWN.

Ostrowska, M. (2023). *Jak udzielać informacji zwrotnej*. Centrum Edukacji Obywatelskiej, <https://ceo.org.pl/co-warto-wiedziec-o-informacji-zwrotnej/>

Ostrowska, M. (2023). *Jak formułować informację zwrotną, która buduje sprawczość i wiarę w siebie?* Centrum Edukacji Obywatelskiej, [https://ceo.org.pl/jak-formulowac-informacje-zwrotna/od nowego akapitu:](https://ceo.org.pl/jak-formulowac-informacje-zwrotna/od-nowego-akapitu:)

Penszko, P., Sitek, M., Wasilewska, O. (2024). *Prace domowe: Wyniki badań dotyczących prac domowych i ich efektywności edukacyjnej*. Analizy IBE dla polityki publicznej. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, https://ibe.edu.pl/images/publikacje/IBE_policy_brief_BM201401_Prace_domowe_v20240229.pdf

Puślecki, W. (2005). *Praca domowa najmłodszych uczniów*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Roschelle, J. i Hodkowski, N.M. (2020). *Using research on homework to improve remote and hybrid learning* [White Paper]. San Mateo, CA: Digital Promise. <http://hdl.handle.net/20.500.12265/107>

Schimmer, T. (2016). *Grading from the inside out*. Solution Tree Press.

Szpiter, M. (2003) Integracja nauki szkolnej i domowej ucznia klas początkowych. *Słupskie Prace Pedagogiczne* 2, 23–28. Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej.

Taranowicz-Karcz, E. (2019). Praca domowa ucznia – konieczność versus zbędność. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika*, 39–48.

Warchala, M., Instytut Badań Edukacyjnych (2015). Zadawanie prac domowych szkodzi. *Gazeta Wyborcza*, 18.11.2015 [dostęp: 17.02.2020].

Weinstein, Y. Smith, M., Six Strategies for Effective Learning, <https://www.learningscientists.org/downloadable-materials>

Zacłona, Z. (2012). *Wokół zagadnień edukacji wczesnoszkolnej*. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu.

Autorzy:

Instytut Badań Edukacyjnych: Bernadetta Czerkawska, dr Agnieszka Dwojak-Matras, Katarzyna Leśniewska, dr Dorota Nawrat-Wyraz, Michał Rostworowski, dr Monika Staszewicz, dr Dominika Walczak

Jolanta Okuniewska, Małgorzata Ostrowska, Janina Stojak, Sylwia Żmijewska-Kwiręg

Recenzenci: dr hab. Maciej Jakubowski, dr Tomasz Gajderowicz

Konsultacje WCAG: Mateusz Ciborowski

Redakcja językowa: Małgorzata Fiejdasz-Kaczyńska

Redakcja: Jacek Łęgiewicz, Monika Niewielska

Projekt okładki i grafiki: Anna Nowak

Skład komputerowy: Wojciech Maciejczyk

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Instytut Badań Edukacyjnych

Warszawa 2024

Wzór cytowania: Czerkawska, B., Dwojak-Matras, A., Leśniewska, K., Nawrat-Wyraz, D., Rostworowski, M., Staszewicz, M., Walczak, D., Okuniewska, J., Ostrowska, M., Stojak, J., Żmijewska-Kwiręg, S. (2024). *Jak wspierać uczniów w samodzielnym uczeniu się? Informator dla nauczycieli klas I–III szkoły podstawowej*. Instytut Badań Edukacyjnych.

© Ministerstwo Edukacji Narodowej

Egzemplarz bezpłatny